

ODBRANA ZEMLJE— NEOTUĐIVO PRAVO I DUZNOST SVIH NARODA JUGOSLAVIJE

Obrana slobode i nezavisnosti i zaštita vlastitog puta društvenog razvitka svakog naroda na današnjem stepenu razvoja su odlučujući faktori daljeg progressa u svetu i sastavni deo borbe za jedan trajniji svetski mir. Sve se to odvija u veoma složenim uslovima opterećenim mnogim protivrečnostima koje mogu dovesti do konflikata kobnih po sudbinu današnjeg sveta. No bitno je da je pozitivan ishod te borbe objektivno mogućan i da samo od subjektivnih snaga zavisi da li će dalje kretanje biti usmereno u pravcu progressa ili razaranja. Stoga su progressivne snage dužne da, vodeći borbu za ravnopravnost naroda i miroljubivo rešavanje svih spornih međunarodnih problema, istovremeno budu spremne i da brane mir od svih onih snaga koje bi pokušale da ga naruše. To je zadatak i obaveza svih miroljubivih zemalja.

U svojoj spoljnoj politici Jugoslavija je uvek išla putem borbe za mir i odbranu prava naroda. U tom duhu ona je izgrađivala i oružane snage koje su časno branile slobodu i nezavisnost svojih naroda i postala nepokolebljivi oslonac dosledne borbe za mir i progres u svetu. Primer Jugoslavije potvrđuje da uspeh u tom pogledu ne zavisi samo od veličine jedne zemlje i

njenih oružanih snaga, već pre svega od toga da li su vodeće subjektivne snage uspele da nađu rešenje koje će, u skladu sa opštim i posebnim uslovima zemlje, omogućiti da se mobilišu i aktiviraju sve odbrambene snage naroda.

Narodi Jugoslavije su uvek pružali punu podršku svim merama namenjenim jačanju odbrane svoje otadžbine. U njenoj snazi oni su videli osnovnu garantiju i sigurnu zaštitu mira i izgradnje svoje lepše budućnosti. Zato je narodnoj odbrani dato odgovarajuće mesto i u Prednacrtu ustava FSRJ.

Obrana — neotuđivo pravo i osnovni društveni interes naroda Jugoslavije. Po Prednacrtu ustava FSRJ odbrana nezavisnosti i slobode utvrđena je kao *neotuđivo pravo* svih naroda Jugoslavije.

Međunarodna situacija traži da odbrana zemlje bude sve snažnija i sastavni deo izgradnje socijalizma i borbe za mir. Snage napretka su već dobile odlučujuću bitku u svetu, ali snage prošlosti i reakcije su još veoma snažne. Njihova snaga je u vojnoj i ekonomskoj sili kojom nastoje da zadrže svoje pozicije i spreče, ili bar zaustave, savremeni razvoj. Razne objektivne teškoće, ostaci prošlosti, nasleđena zaostalost i druge nepovoljne okolnosti u vlastitim zemljama, samo njima idu u prilog. I teškoće razvitka, naročito u zaostalim zemljama, mogu dovesti do krupnih deformacija koje vuku nazad.

Čitav razvoj savremenog društva prate pojave koje prete miru. Sukob uskih blokovskih interesa, rešavanje spornih problema sa pozicije sile, nastojanja nekih krugova da oslobodilačke pokrete ocenjuju sa stanovišta »ravnoteže« i da ih iskoriste za ciljeve svoje reakcionarne političke strategije, tvrdoglavo održavanje kolonijalne vladavine i nastojanja kapitalista da oružjem sputaju narasle snage i progresivne oslobodilačke težnje još porobljenih na-

roda, pokušaji da se pomoću kontrarevolucionarnih snaga povrate već izgubljene pozicije; spoljne intervencije protiv prava koje su narodi izvojevali; sve forme pritiska i političke ucene u međusobnim odnosima, kao i svako mešanje u unutrašnje stvari druge zemlje itd. su, neosporno, pojave koje u sebi neprekidno nose opasnost rata. Među njima, po mir je naročito opasno nacionalno i kolonijalno ugnjetavanje i ostale forme potčinjavanja naroda. Ono pothranjuje stare i budi nove apetite agresora, naročito prema malim i zaostalim zemljama.

Sve ove pojave i tendencije prati i veliki porast vojne sile čija je uloga u savremenim međunarodnim odnosima sve veća. Ona je vrlo često bila odlučujuću instrumenat u rešavanju pojedinih problema. Sila je našla svoje opravdanje u teorijama o modernom bonapartizmu. To su poznate teorije o »političkom sa pozicijom sile«, o »strategiji snage« i teze o mogućnosti pa čak i neizbežnosti lokalnih i ograničenih ratova u savremenim uslovima i sl. One su postale političko shvatanje određenih krugova na Zapadu i osnova njihovih stavova da je svaki miroljubivi akt izraz slabosti i da ga treba vojnički iskoristiti ako se pojavi na drugoj strani. Do sličnih opasnih zaključaka vode i kineske teze o »neizbežnosti rata« u današnje vreme i njegovoj opravdanosti kao sredstva za nametanje socijalizma drugim narodima. Ovakve i slične teorije polaze pri tome od svoje ocene strategijskog i političkog značaja nuklearnog rata. Kineski rukovodioci ga čak smatraju isplativim jer bi, navodno, doveo do likvidacije kapitalizma.

S druge strane, još veoma uticajni, najreakcionarniji krugovi smatraju da baš progresivna težnja sveta da se ne dozvoli izbijanje svetskog nuklearnog sukoba, pruža mogućnost da se, brzim osvajanjem, oružanom intervencijom i drugim oblicima agresivnog pritiska.

iznude ustupci od drugih manjih naroda i postignu željeni ciljevi.

Sve to mora da opominje, pogotovo što je i iskustvo ovih 17 posleratnih godina potvrdilo da je svet bremenit ratnom opasnošću i da su narodi često s oružjem u ruci morali da se brane od agresora. Pa i mi smo za to vreme, ne jednom, bili meta napada i pritisaka sa raznih strana, koji su i te kako ugrožavali našu slobodu i socijalistički razvitak. Stoga, kako je to podvukao drug Gošnjak u svom referatu povodom 20. godišnjice JNA:

»...jedna realna politika, ma koliko duboko verovala da su sazreli svi uslovi za izbegavanje rata i na tome zasnivala svoju borbu za mir, ne sme gubiti iz vida ni sve one činioce koji ohrabruju razne reakcionarne, revanšističke i avanturističke krugove i čine opasnost rata stalno prisutnom i ozbiljnom. Otuda uporedo sa borbom za mir, ona mora da misli i o problemima svoje odbrane...«

Protivrečnosti savremenog sveta su, dakle, takve da se progresivno društveno kretanje uopšte i izgradnja socijalizma moraju odvijati u uslovima koji su bremeniti mnogim opasnostima po nezavisnost i slobodu naroda. Zato, uporedo sa borbom za mir, narodi moraju da misle i o svojoj odbrani.

To najbolje shvata narod koji je teškom revolucionarnom borbom izvojevao svoju slobodu i pravo da sam upravlja svojom sudbinom, kao što je to slučaj sa našim narodima. Oni su se na svom vlastitom iskustvu uverili da su samo zahvaljujući odlučnoj borbi, pod rukovodstvom druga Tita i KPJ, uspeli da se spasu od fašističkog uništenja i da su im sopstvene snage, u prvom redu, bile osnovna garancija slobodnog posleratnog razvitka. Da nije bilo jedinstvene i čvrste odlučnosti svih naših naroda, da zbijeni oko druga Tita i SKJ i u sigurnom osloncu na svoju JNA, pruže nekompromisan otpor svim spoljnim pritiscima, ne bi bilo moguće

ostvariti takve uspehe u socijalističkoj izgradnji i sačuvati nezavisnost.

Nezavisnost Jugoslavije bila je preduslov slobode naših naroda, ali i brana kontrarevolucionarnoj restauraciji klasnog ugnjetavanja i nametanju odnosa koji bi sprečavali oslobođenje svih potencijalnih i stvaralačkih snaga u širokim narodnim masama. Svako ugrožavanje naše nacionalne nezavisnosti bila je i pretnja našem socijalističkom razvitku. I obratno, svaki pokušaj uplitanja u naše unutrašnje stvari i nastojanje da se naša socijalistička izgradnja skrene »drugim putevima«, nosili su opasnost po nezavisnost naše zemlje. To je pretilo vitalnim interesima naših naroda i svih naših građana i osnovnim tekovinama revolucije i socijalističke izgradnje. Stoga je odbrana tih tekovina postala društveni interes i pravo svih naroda Jugoslavije i svakog njenog trudenika. Zato Prednacrt i podvlači da je to pravo »neotuđivo«.

Pravo na odbranu zemlje je utvrđeno i kao jedno od osnovnih prava čoveka i građanina kao i svih njegovih društveno-političkih i društveno-ekonomskih organizacija i zajednica. Na taj način Prednacrt usvaja princip po kome odbrana ima karakter integralnog društvenog prava.

Opštenarodni karakter odbrane. U savremenim uslovima odbrana male zemlje nužno mora da dobije svenarodni karakter. Na to, pored već pomenutog, utiče i karakter savremenih borbenih dejstava. Razvoj ratne tehnike doveo je rat do apsurdna, a mir učinio objektivno neophodnim i osnovnim preduslovom svakog daljeg razvitka. Posledice upotrebe ABH sredstava u eventualnom nuklearnom sukobu su nesagledive i teško bi pogodile čitav svet.

Mir je objektivni interes čak i onih krugova koji su aktivni nosioci ratne politike i ratnih pretnji, jer bi u nuklearnom ratu i oni mogli samo da iz-

gube sva svoja dobra pa čak da dovedu u pitanje i egzistenciju čitave svoje klase. Svetski mir je opšti i neposredni interes svih zemalja koje grade socijalizam, svih novooslobođenih naroda i progresivnih društveno-političkih pokreta, a i svih radnih ljudi u svetu. Znači, postoje uslovi, a i snage, koji bi mogli da ga sačuvaju. Time je data i osnovna mogućnost odbrane protiv agresora uopšte, koja podjednako važi za sve, pa i za relativno male zemlje.

Sve progresivne kao i sve druge snage kojima je svetski mir u interesu, prirodno moraju biti zainteresovane za odbranu zemlje koja stvarno nikog ne ugrožava, jer ona predstavlja područje gde je mir već pobedio i gde njegove snage jačaju. S time mora da računa i agresor, pogotovo što napad na takvu zemlju teško može maskirati smišljenim provokacijama i izmišljenim optužbama i sl. čime se agresija uvek pokušavala pravdati. Nesumnjivo je da i to već znači mnogo. Otuda u aktivnoj i dosledno miroljubivoj politici jedne zemlje treba videti značajan faktor stvaranja povoljnih preduslova za njenu odbranu. No sve to još nije dovoljno. Objektivne snage mira nisu neka organizovana oružana snaga spremna da odmah stupi u dejstvo. U tom pogledu, eventualni agresor će uvek imati prednost. Snage mira objedinjuje opšti interes za mirom, što ne znači da ih ne razdvajaju i mnoge suprotnosti. Stoga napadnuta zemlja treba da računa da podrška koju s pravom očekuje, ne mora doći automatski i istog momenta. Zato se ona ne sme osloniti samo na tu podršku već, u prvom redu, na svoje sopstvene snage. Na to je upućuje njen vlastiti, a i opšti interes.

Svaka agresija preti da preraste u svetski sukob. Stoga opšta potreba za mirom traži da se učini sve kako bi se agresija sprečila i pre no što do nje dođe. Agresora bi, dakle, trebalo dovesti u situaciju da sam odustane od rata

kojim nastoji da ostvari svoje ciljeve. Agresor se uvek kolebao kada je računao sa snažnim otporom branioca. Pogotovu je to slučaj danas, kada agresor zasniva uspeh svoje strategije »proračunatog rizika« na brzom slomu zemlje koju napada. Ali on se mora duboko zamisliti pre nego što odluči da napadne zemlju koja je spremna da ga dočeka i koja je u stanju, čak i ako je mala, da mu plan munjevitog vojničkog uspeha pretvori u dugotrajan rat u kome bi vreme bilo na strani branioca. Pred tom dilemom se mora naći svaki agresor. Ukoliko je snaga odbrane ugrožene zemlje jača, utoliko će i dilema agresora biti veća. A u tome se upravo nalazi i šansa da se agresor zaustavi i mir sačuva.

Napori uloženi za jačanje vlastitih snaga odbrane još u vreme mira, neće biti uzaludni ako, i pored svega, dođe do agresije. One su preduslov neprekidne i beskompromisne borbe kojom je jedino moguće obezbediti vreme potrebno da se postepeno aktiviraju sve one snage sveta koje osuđuju agresiju i koje bi, i u svom interesu, morale pomoći da se ona suzbije. Otpor tih snaga i pomoć braniocu bi bili raznovrsni i kretali bi se od veoma komplikovanih do radikalnih. No, bitno je da bi otpor morao da raste i dobija u intenzitetu ukoliko otpor branioca ne bi popuštao.¹ Radi toga napadnuta zemlja mora biti spremna da i godinama vodi borbu bez predaha.

U tom cilju branilac mora biti tako organizovan da ga agresor ne može iznenaditi, a tako sposoban da uspešno može da brani svoju teritoriju, da je kao nedeljivo ratište održi do kraja i da nigde i nikad ne prekine sa oružanom borbom i otporom. Branilac mora da bude sposoban da u svim uslovima održi visoku pokretljivost svojih snaga

¹ Nesumnjivo je da bi svaka agresija u onim područjima sveta koja su veoma osetljiva, nužno izazvala brže intervencije u korist branioca.

i da u svakom trenutku rata raspolaže svim svojim ljudskim i drugim potencijalima i da ih vešto i planski angažuje u borbi protiv neprijatelja.

Ove zahteve moguće je ostvariti samo organizovanom pripremom celokupnog naroda i teritorije i masovnim učesćem celokupnog stanovništva kroz odgovarajuće oblike oružane borbe i napora čitave zajednice koji će razviti odbrambene snage ugroženog naroda i iskoristiti sve povoljne mogućnosti za odbranu zemlje.

To su veoma krupni i teški zadaci, ali koje mi u našoj zemlji možemo realizovati. Mi raspolažemo dragocenim iskustvom oslobodilačkog i revolucionarnog rata i velikom tradicijom narodne borbe. Naši materijalni potencijali su danas veoma znatni i, što je od presudnog značaja, raspolažemo društvenom osnovom koja podstiče svakog našeg građanina da beskompromisno brani svoju socijalističku otadžbinu.

Novi društveni odnosi u našoj zemlji zasnovani na društvenoj svojini nad sredstvima proizvodnje i samoupravljaju razvili su stvaralačku inicijativu u našim radnim masama i stvorili uslove da svaki naš građanin postane aktivni činilac našeg daljeg kretanja.

Na toj osnovi mi smo i uspeli da vlastitim snagama izgradimo našu narodnu odbranu. Njena organizacija obezbeđuje da »sredstva rata« dođu neposredno u ruke naroda i da se razviju svi oni oblici dejstava kojima se podstiče njegova borbena inicijativa i borbena stvaralaštvo. To nam omogućava da snaga naših naroda u slučaju potrebe postane realna protivteža privremenoj i relativnoj nadmoći eventualnog neprijatelja, a time i odlučujući faktor ishoda rata. Stoga s pravom možemo podvući da je »integracija problema odbrane sa ostalim problemima društveno-političkog i privred-

nog života omogućena i novim društveno-političkim položajem našeg građanina i proizvođača«. To sistemu naše narodne odbrane daje široku i stabilnu društvenu osnovu i pruža mu nepresušni izvor snage. Po Prednactru ustava priprema i organizacija odbrane i njeno izvođenje, nije zadatak samo armije već i celokupne naše društvene zajednice.

Armija je osnovna snaga naše odbrane koja će, zahvaljujući svojoj stalnoj gotovosti, onemogućiti agresora da u punoj meri iskoristi prednosti iznenadnog napada. Njen je zadatak da stvori vreme za aktiviranje svih ostalih snaga naroda i da u toku čitavog rata bude okosnica njihovog neprekidnog otpora. Ona je u tom smislu glavni, ali ne i jedini, organizator i svih drugih oblika borbe naoružanog naroda, koji će doprineti silini njenih udara u postepenom, a i konačnom razbijanju vojne sile neprijatelja.

Armija je stručni organizator svih odbrambenih mera. Međutim, iskorišćavanje svih neiscrpnih rezervi i svih mogućnosti sa kojima zemlja raspolaže, kao i pokretanje celokupnog stanovništva nije zadatak samo Armije već celokupne naše zajednice, i svih njenih delova.

U Prednactru ustava ovo je izričito utvrđeno stavom da je »Jugoslovenska narodna armija osnovna oružana snaga naroda za odbranu Jugoslavije« koja štiti nezavisnost zemlje, njen socijalistički ustavni poredak, nepovredivost i celokupnost teritorije FSRJ, a da je odbrana zemlje ne samo pravo već i »... dužnost svakog građanina, kolektiva, ustanove i organizacije, kao i federacije, republike, sreza, opštine i drugih društveno-političkih zajednica«.

Odbrana je pravo ali i dužnost. Izražavajući interese slobodnog i nezavisnog socijalističkog razvoja na-

roda Jugoslavije u savremenim uslovi-
ma, Prednacrt ustava FSRJ je utvrdio
da je odbrana zemlje integralno dru-
štveno pravo celokupne naše zajednice.
Prednacrt je bio, međutim, dužan i da
osigura realizaciju tog prava. On je to
učinio tako što je opštenarodni karak-
ter odbrane Jugoslavije obezbedio i
ustavno obaveznim učešćem svih nosi-
laca prava na odbranu u pripremi i iz-
vršavanju tog zadatka. To je takođe
posledica zakonite potrebe vremena u
kome živimo.

Nužnost za dobro organizovanom
odbranom, za snažnom i monolitnom
oružanom silom, još je veoma očita. U
prelaznom periodu koji obiluje protivu-
rečnostima, takva organizovana sila
društva je neophodna ne samo kao
»babica« porađanja novog, već i kao
garancija nesmetanog razvitka novih,
socijalističkih društvenih odnosa, koji-
ma će postepeno biti prevaziđena i sva-
ka, danas još uvek nužna, forma pri-
nude.

Ta karakteristika progresivnih kre-
tanja u savremenoj fazi razvoja izraža-
va se u poznatom procesu odumiranja
države. Država mora da »odumire« u
onim funkcijama čije bi dalje zadržav-
vanje u njenim rukama moglo dovesti
do krupnih birokratskih deformacija, a
mora još da »traje« u onim koje su nu-
žne za održavanje poretka, zaštitu teko-
vina revolucije, kao i za usmeravanje,
regulisanje i usklađivanje onih kreta-
nja koja su od bitnog interesa za zajed-
nicu. To postaje još jasnije »... ako i-
mamo u vidu međunarodnu sredinu u
kojoj živimo sa svim njenim reakcio-
narnim uticajima i tendencijama, sit-
nosopstveničku stihiju u našoj sopstve-
noj zemlji, razne pojave zaostale dru-
štvene svesti kao i negativne tenden-
cije koje zakonito prate protivrečnosti
i teškoće socijalističkog društva« (Kar-
delj). U takvim unutrašnjim i spoljnim
uslovima zbog kojih je »određen odnos
između samoupravljanja i državnog

autoriteta još uvek neophodan objek-
tivni zakon društvenog života« (Kar-
delj), sve mere nužne za realizaciju po-
menutih i još neizbežnih funkcija dr-
žave, moraju imati obavezni karakter
i biti obezbeđene pravom zajednice da
u slučaju potrebe primeni silu.

To pogotovo važi za mere donesene
u cilju izgradnje i funkcionisanja usvo-
jenog sistema odbrane. S obzirom na
svoju namenu i zadatke, odbrana mora
da bude elastičan, ali i do tančina us-
klađeni mehanizam, sposoban da uspe-
šno i neprekidno dejstvuje bez obzira
na uslove u kojima se vodi. Sve to za-
hteva da svi organi našeg društva
striktno ispunjavaju sve zadatke i to
ne samo u slučaju rata, već i u vreme
mira, u toku priprema odbrane. To je
preduslov ne samo da borbena i druga
inicijativa koje koriste odbrani budu
jedinstveno usmerene, već i izgradnje
jedinstvene materijalne, organizacione
i druge baze, nužne da bi se takva ini-
cijativa razvila u što većem obimu.

Nužnost da se ustavom i zakonima
obezbedi obavezno izvršavanje svih za-
dataka u pripremi i izvođenju odbrane
proizilazi i iz same prirode društvenog
interesa da se odbrana zemlje utvrdi
kao pravo i to specifičnog karaktera.
Svaki subjekt prava zainteresovan je
za odbranu zajednice koja mu ta prava
obezbeđuje i to utoliko više ukoliko su
ona šira, odnosno njegov društveni po-
ložaj povoljniji. U društvenoj zajednici
kakva je FNRJ u kojoj sva prava pro-
izilaze iz pojedinačnog i opšteg nepo-
srednog društvenog interesa radnog
čoveka i građanina i radi njega se utvr-
đuju, odbrana zemlje postaje do te
mere neposredan interes svakog gra-
đanina i svih društvenih organizacija
da mora biti i njihovo pravo.

Jugoslavija obezbeđuje svim svojim
narodima nesmetan razvoj nacionalnog
života i kulture i najpovoljnije uslove
slobodnog socijalističkog razvitka na
bazi nesebične i uzajamne međusobne

pomoći i podrške. Osnova njihovog društvenog i materijalnog interesa je da žive u bratskoj jugoslovenskoj zajednici ravnopravnih naroda i da ta zajednica bude branjena. To je interes i svakog građanina naše zemlje. Njemu su ustavom zagarantovana jednaka društveno-ekonomska i politička prava² i mogućnost da ih ostvaruje na celokupnoj teritoriji FSRJ, i to ne samo posredstvom svoje uže i šire zajednice već i pojedinačno kao neposredni proizvođač i građanin. Svako sužavanje te baze predstavljalo bi povredu navedenih interesa, uskraćivanje objektivno optimalnih uslova razvoja, a time bi slabilo i neposredno ugrožavalo i osnovu punopravne, društvene i nacionalne pojedinačne egzistencije. Prema tome, osnovni društveni interes svih subjekata prava na odbranu zemlje je da odbrana jugoslovenske državne zajednice bude neprekidna i da je niko i ni po kom osnovu ne može obustaviti sve do konačne pobeđe. U duhu tog interesa, odbrana i zaštita nezavisnosti i teritorijalne celokupnosti FSRJ je Prednactom utvrđena kao »neotuđivo pravo« svih njenih naroda uzetih (isključivo) u nedeljivoj celini njihove bratske i ravnopravne zajednice.

U savremenim uslovima, pravo zajednice na odbranu celine svoje teritorije može biti »neotuđivo« i dosledna garancija svih pojedinačnih i opšteg društvenog interesa samo ako je zasnovano na učešću naroda u pripremi i odbrani zemlje. U opštem interesu zajednica je dužna da to osigura. To, međutim, zahteva da i svi subjekti prava na odbranu budu dužni da preuzmu i izvrše određene zadatke od interesa za zajedničku odbranu. Prednact je u tom cilju utvrdio da je »pravo« u svim slu-

čajevima u isto vreme »i dužnost na odbranu zemlje«.

Tako je jasno istaknuto da pravo na odbranu, iako izražava opšti, pojedinačni i individualni društveni interes svih građana FSRJ, nikako nije pojedinačno, a još manje fakultativno pravo bilo kojeg njegovog subjekta. Nemoguće je, naime, da bilo koji od njih zanemari to svoje pravo, a da ne ošteti ne samo sebe, već i sve ostale. Stoga je svako zanemarivanje ustavnog prava u isto vreme i prekršaj ustavne dužnosti odbrane, odnosno povreda ustava. Time su »neotuđivo« pravo i dužnost zajednice da zaštiti i brani opšti i pojedinačni interes svih svojih delova osigurani njihovom »neotuđivom« obavezom da učestvuju u odbrani tog interesa — uvek, svuda i u svim, pa i najtežim uslovima. U tome i jeste osnovni smisao utvrđenog jedinstva prava i dužnosti na odbranu zemlje.

Pojedini građani, na primer, mogu zbog zdravstvenih razloga biti i oslobođeni opšte vojne obaveze, koja je takođe utvrđena Prednactom, ali se ni oni — kao uostalom ni jedna od njihovih društvenih organizacija i zajednica — ne mogu osloboditi drugih obaveza u odbrani. Doktrina opštenarodnog odbrambenog rata, čije su principijelne osnove utvrđene Prednactom, pruža obilje mogućnosti, kako u toku priprema, tako i u toku borbe i otpora protiv eventualnog agresora, da svaki građanin nađe svoje mesto i ispuní svoj patriotski dug. To nije samo moralna, već i zakonska obaveza zasnovana na ustavu.

U duhu sa iznesenim bilo je sasvim prirodno da Prednact izričito zabrani bilo kome da u ime FSRJ »potpiše ili prizna kapitulaciju ili okupaciju zemlje«. Takav akt je proglašen protivustavnim i kažnjivim po zakonu. Ovde je bilo dovoljno naglasiti zabranu takvog akta »u ime FSRJ«, jer je po čitavom duhu Prednacta, a posebno po

² Po Prednactu subjekti prava na odbranu su svi narodi Jugoslavije, svi građani, radni kolektivi, sve društvene organizacije i institucije i sve društveno-političke zajednice od komune do federacije.

odredbama koje se tiču narodne odbrane, nedopustivo pojedinačno ili delimično činjenje ili priznavanje ovakve povrede ustava.

Kapitulacija u bilo kom obimu i priznanje okupacije na bilo kom delu teritorije značili bi faktički prestanak borbe, razbijanje borbenog jedinstva i slabljenje narodnih snaga, a time i akt odricanja od odbrane nacionalne slobode i nezavisnog socijalističkog razvitka naroda Jugoslavije. Onaj koji bi to počinio, ugrozio bi osnovna ustavna prava bez čijeg oživotvorenja nema perspektive za jugoslovenske narode, i stoga bi — s obzirom na društvene posledice tog čina i tendenciju koja se u njemu objektivno sadrži, u stvari izvršio delo ne samo protivustavnog već i kontrarevolucionarnog karaktera.

Kapitulacija i priznavanje okupacije su istorijski prevaziđeni i sa vojno-strategijskog stanovništa. Iskustvo iz našeg kao i drugih revolucionarnih i oslobodilačkih ratova, pokazuje da uvek postoji izlaz, ali da on nikad nije bio priznanje okupacije i kapitulacije. Oni koji su u tome tražili rešenje bili su unapred poraženi, dok je uporna borba, i pored neizbežnih žrtava, vodila ka konačnom uspehu. Kategorička zabrana potpisivanja kapitulacije i priznavanja okupacije odnosi se ne samo na vojne starešine i druge pripadnike oružane sile, već i na sve ostale građane, njihove izabrane predstavnike i druge društvene organe. To je imperativ uporne i beskompromisne opštenarodne odbrane od agresora, jedan od faktora mobilizacije svih njenih snaga i održavanje celovitosti i neprekidnosti udara svih njenih efekтива na celokupnoj teritoriji FSRJ, pa i na onim delovima koji bi eventualno i privremeno bili okupirani. Interes naroda Jugoslavije i svih njenih građana zahteva da i okupirani deo zemlje ostane integralni deo jedinstvene jugoslovenske teritorije i da se borba za njegovo oslobađanje nikad i nikako

ne prekida. Zajednica i svi njeni organi, pa i oni na privremeno okupiranom delu teritorije, i dalje su dužni da ispunjavaju sve svoje ustavne obaveze prema stanovništvu tog dela zemlje. A pre svega imaju obavezu da ga oslobode organizovanom borbom vođenom kako s »fronta«, tako i na samom okupiranom delu. Sve stanovništvo privremeno okupiranog dela teritorije bilo bi, u istom cilju, oslobođeno svake obaveze pokoravanja zahtevima okupatora. Ono bi i dalje bilo dužno da izvršava naloge i direktive centralnih i drugih nadležnih organa zajednice sa slobodne teritorije, kao i svojih vlastitih rukovodećih organa otpora, uključujući tu obavezu i ovlašćenje da svim sredstvima produži borbu i diže ustanke protiv snaga agresora i njegovog okupacionog aparata.

Nadležnost federacije na području narodne odbrane. Opštenarodna odbrana mora da se zasniva na jedinstvenoj koncepciji. Sve pripreme moraju biti izvršene po jedinstvenom planu, a sve njene akcije koordinirane i jedinstveno vođene. Zbog toga je neophodno da federacija zakonima i drugim propisima na jedinstven način reguliše odbrambene mere na celokupnoj jugoslovenskoj teritoriji. U tu svrhu Prednacrt utvrđuje da »zaštita nezavisnosti i teritorijalne celine zemlje; organizovanje oružanih snaga i odbrane zemlje« kao i »pitanje rata i mira« spadaju u isključivu nadležnost federacije.

Pored sveopšte obaveznosti zakona i drugih propisa federacije na čitavoj teritoriji FSRJ, jedinstveno i koordinirano sprovođenje potrebnih mera obezbeđeno je i, drugim ustavom regulisanim, pravima i dužnostima federacije. Tako se npr. pojedini poslovi iz nadležnosti federacije mogu prenositi u nadležnost drugih organa, pa čak i propisivati obaveze društveno-političkih zajednica da formiraju organe uprave

za vršenje pojedinih upravnih poslova iz okvira isključive nadležnosti federacije. No ovim ne prestaje odgovornost saveznih organa za puno ostvarenje prava i dužnosti federacije. Za nas su od posebnog značaja odredbe Prednacrta ustava po kojima federacija može na osnovu zakona utvrđivati radnim organizacijama i društveno-političkim zajednicama obaveze u pogledu narodne odbrane.

Odgovornost za pripremu i organizaciju JNA je po Prednacrta isključiva obaveza federacije i ona se ne može preneti na druge organe. To je i prirodno, jer se radi o posebnoj organizaciji za koju operativno-strategijske potrebe iziskuju jedinstveno rukovođenje i akcije na čitavoj teritoriji. Otuda je neophodno da se pitanja takve organizacije i posebno regulišu zakonom.

U skladu sa operativnim zahtevima, komandovanje, vojna obuka i administracija u JNA vrše se samo na srpsko-hrvatskom jeziku. To je izuzetak u odnosu na druge odredbe Prednacrta. Van toga svi pripadnici JNA imaju pune mogućnosti korišćenja svojih nacionalnih jezika što, s druge strane, samo još više potvrđuje njihovu punu ravnopravnost. Vojničke biblioteke su pune knjiga na svim jezicima jugoslovenskih naroda. Vojnici dobijaju štampu svojih republika, a na vojničkim priredbama podjednako dolazi do izražaja kulturno stvaralaštvo svih naših naroda. Pored toga jedinice JNA najtešnje saraduju sa društveno-političkim i kulturnim ustanovama i organizacijama u svim garnizonima širom zemlje. Tim putem i međusobnim zbližavanjem mladih ljudi svih naših nacija u toku zajedničkog života u armiji, samo još više jača bratstvo i jedinstvo u redovima armije, u kojoj je ono i inače u centru pažnje celokupnog vaspitnog rada i predstavlja jedan od stubova njene moralne snage.

Izneseno pokazuje da su, kada se radi o problemima narodne odbrane, kompetencije federacije unekoliko šire no što je to slučaj sa drugim područjima. To je prirodno jer se drugačije, u slučaju potrebe, ne bi mogla obezbedivati realizacija jedinstvene doktrine opštenarodnog odbrambenog rata.³ U tom smislu treba gledati i na neke druge odredbe Prednacrta.

Pri razmatranju zahteva koji se postavljaju pred narodnu odbranu u savremenim uslovima, bilo je nužno, pored ostalog, realno sagledati koje bi svesmere trebalo preduzimati u slučaju rata ili neposredne opasnosti po bezbednost FSRJ. Dobar deo tih mera je takve prirode da su neke od njih morale biti utvrđene i ustavom. U društveno-političkom pogledu one predstavljaju proširenje kompetencija najviših organa samoupravljanja radi uspostavljanja nužnog mehanizma samoodbrane društvene zajednice i njegovog obezbeđenja. Zajednica je u tom cilju dužna da spreči sve ono što bi se moglo negativno odraziti na odbranu i da privremeno centralizuje sve one društvene kompetencije koje bi bile u interesu narodne odbrane. Tako se, na primer, zabranjuje iskorišćavanje klasičnih političkih sloboda (štampe, zborna i slično) ugrožavanje mira i nezavisnosti zemlje. Kada to traže interesi odbrane zemlje, može se zakonom ograničiti kretanje i nastanjivanje građana i raspolaganje društvenim sredstvima.

Naročito su značajna ustavna ovlašćenja predsednika Republike koja stupaju na snagu ukoliko dođe do izuzetnih i ustavom predviđenih situacija. Tako, on može sa Saveznim izvršnim većem donositi uredbe sa zakonskom

³ Radi se o području i mehanizmu koji su na datom stepenu nužni i na koje se u punoj meri mogu primeniti Engelsove reči da je »...apsurdno postaviti princip autoriteta kao apsolutno loš, a princip autonomije kao apsolutno dobar. Autoritet i autonomija su stvari relativne; njihove sfere menjaju se različitim fazama društvenog razvitka«. (Marks-Engels: Izabrana dela, Kultura, 1949, str. 582).

snagom. U vreme rata, a u interesu odbrane, »mogu se izuzetno i privremeno« takvim uredbama »obustaviti pojedine odredbe ustava Jugoslavije koje se odnose na pojedine slobode i prava« građana i svih samoupravnih organizacija, kao i na kompetencije svih izvršnih i upravnih organa. To je nužno, jer moderan rat iziskuje brze mere i akcije. Prednacrt je, imajući u vidu takvu situaciju, ipak dovoljno snažno podvukao da su takve mere dopustive samo *izuzetno*, a da mogu biti na snazi samo *privremeno*, tj. samo dok to situacija iziskuje. Sve ovo, kao i druge uredebe sa zakonskom snagom, mora se podneti na potvrdu Saveznoj narodnoj skupštini čim se ona sastane.

Kompetencije društveno-političkih zajednica i organizacija u pogledu narodne odbrane. Prednacrt je dao osnove za jedinstveno odvijanje priprema usmerenih na dalje organizovanje i učvršćenje sistema narodne odbrane. Treba očekivati da će republički ustavi i statuti drugih društveno-političkih zajednica tim pitanjima takođe posvetiti odgovarajuću pažnju. Pogotovu što je Prednacrtom izričito utvrđeno da su pored federacije »... za pripremanje i organizaciju narodne odbrane odgovorne i republike, srezovi i opštine«.

S tim u vezi treba naglasiti da je Prednacrt tako postavio opšte okvire obaveza u pogledu narodne odbrane, da mere koje zakonski budu iz njih proizlazile budu sprovedene najekonomičnije podstičući i podržavajući pri tom neophodnu inicijativu bez koje koncepcija opštenarodnog odbrambenog rata nije izvodljiva. U tom pogledu on pruža široku osnovu, tim pre što daje konstitutivni značaj nekim opštim principima čiju smo primenu već proverili u našoj praksi.

Neke poslove vojnih odseka, na primer, mi smo već preneli na odeljenja narodne odbrane, formirana u sastavu

narodnih odbora. To se pokazalo mnogostruko korisnim. Po Zakonu o narodnoj odbrani, a u duhu saveznih propisa, narodni odbori organizuju predvojničku obuku i civilnu zaštitu, obrazuju straže i druge jedinice teritorijalne odbrane kojim i rukovode. Sve organizacione jedinice ovih, u stvari društvenih službi, predstavljaju oblike »naoružavanja naroda«.⁴ Ovo ukazuje na sadržajno nove zadatke organa komune koje oni obavljaju u interesu zajednice, kao i na mogućnost njihove inicijative u pogledu narodne odbrane. U tom cilju nije na odmet podvući da se načela naše odbrane konkretizuju i u *komuni, radnom kolektivu, školi, fabrici itd. i da snaga narodne odbrane dobrim delom i na njima počiva.*

Dosledno shvatanje odredbe o ustavnoj odgovornosti svih naših društveno-političkih zajednica za pripremu i organizaciju narodne odbrane, trebalo bi da se izrazi i odgovarajućom društvenom aktivnošću i u drugim oblastima. Jedna od osobina narodne odbrane u savremenim uslovima sastoji se, naime, u tome što se njena čvrstina posredno gradi i preko drugih područja društveno-političkog života. Vaspitanje u duhu našeg novog jugoslovenskog socijalističkog patriotizma kroz sve institucije i organizacije u kojima živi i deluje naš čovek, uporan rad na podizanju političke svesti masa i njihovom svesnom angažovanju u borbi za prevazilaženje protivurečnosti našeg razvitka, faktori su od nesumnjivo velikog značaja za izgradnju i jačanje moralno-političkih snaga narodne odbrane. Pored toga, orijentacija najsvesnijih snaga našeg društva u pravcu podsticanja omasovljenja sporta i fiskulture, povećana briga za organizacije izvidnika, planinki i mladih gorana, klubova narodne tehnike, a naročito za organizovanje streljačkih družina i dr. nesumnjivo bi sa-

⁴ I važeće međunarodne konvencije im daju status »narodne milicije« tj. priznatih ratnika.

mo doprinosili odbrambenoj snazi zemlje. Isto tako, normalno je što u širokim masama raste interes za probleme narodne odbrane. Naši ljudi su njena osnovna snaga i utoliko su to više ukoliko im ona bude bliža, tj. ukoliko više upoznaju njena načela i usvoje ih kao svoju vojnu i ratnu vještinu. Na tome bi se, pored Armije, naročito morale angažovati naše boračke organizacije, udruženje rezervnih oficira i podoficira i Socijalistički savez. U tu svrhu potrebno je obezbediti još više pogodne literature, a i drugih nužnih sredstava i uložiti još napora da se pronađu najpodesniji oblici rada.

Forme društvenog upravljanja narodnom odbranom. I pored svih svojih posebnih i specifičnih zahteva, područje narodne odbrane je Prednacrtom u osnovi tretirano kao i sva ostala područja našeg društveno-političkog života. Jedini izuzetak je unekoliko izdvojeni status JNA kao organizacije u isključivoj nadležnosti federacije. No, i taj izuzetak samo otkriva da odbrambena funkcija nije više zadatak samo Armije, već i čitavog društva. Sa dužnim obzirom prema organizacionim posebnostima i potrebi za čvrstim razgraničenjem nadležnosti prava i obaveza na tom području društvo, ostvaruje rukovođenje i kontrolu nad čitavim kompleksom narodne odbrane, a u njenom okviru i njenim najvažnijim instrumentom — JNA. To se na nivou federacije ostvaruje određivanjem osnova politike i pretresanjem opštih pitanja iz oblasti narodne odbrane kao i odobravanjem i kontrolom njenog budžeta, postavljanjem najviših resornih rukovodilaca i njihovom odgovornošću za rad organa savezne uprave na području narodne odbrane. Ovi organi su obavezni da Saveznom izvršnom veću podnose izveštaje, da na zahtev veća, odbora i komisija veća daju obavešte-

nja objašnjenja o svom radu i odgovore na pitanja poslanika.

Od velikog značaja je praktično integriranje zadataka narodne odbrane sa ostalim poslovima društveno-političke zajednice. Na tome rade svi u datom momentu neophodni organi uprave pod punim uvidom predstavničkih tela i uz punu mogućnost angažovanja, podrške, a i kritike od strane društvenih organizacija i drugih organa društvene samouprave. Daljim razvojem našeg društva, podizanjem društvene svesti i usavršavanjem sistema narodne odbrane, ovo će dobijati sve više u značaju. To je u potpunom skladu sa osnovnim intencijama našeg ustava, koje su društvena osnova sistema narodne odbrane.

Ustav utvrđuje društveno-politički položaj građana naše zemlje kao slobodnih graditelja svog života i svoje sudbine. Odražavajući na taj način već postojeće društvene odnose i ocrtavajući još svetliju perspektivu, ustav nije samo najviši normativni akt, već i faktor formiranja moralno-političke svesti, a time i odnosa prema zadacima koji su od interesa za narodnu odbranu.

Neka od najvažnijih obeležja neprikosnovenog društveno-političkog položaja jugoslovenskog građanina, branioca svoje zemlje, po Prednacrtu su: društvena svojina nad sredstvima za proizvodnju; ravnopravnost ljudi u radu i odlučivanju o raspodeli; pravo radnog čoveka da uživa plodove svog rada i obaveze da svojim radom doprinosi zajednici koja se o njemu stara. Pored toga tu su demokratski politički odnosi koji omogućavaju građanima da iznose svoje mišljenje i daju predloge po svim pitanjima našeg života itd. Odbrana takvog društveno-političkog položaja je i društveni i materijalni interes svakog građanina i svih društveno-političkih organizacija i zajednica. U tome se nalazi i osnovni izvor odnosa našeg čoveka prema zadacima odbrane

zemlje i realna, društvena osnova njegove motivacije da u njih uloži sebe ce-
log, kao i sve snage svojih organizacija
i zajednica.

»Za odbranu zemlje, za očuvanje nacionalne nezavisnosti i naših socijalističkih tekovina, za obezbeđenje srećne budućnosti svakog našeg radnog čovjeka neposredno su zainteresovani svi naši građani. Briga o odbrani zemlje stvar je svih državnih i društvenih organa, svih organizacija, svih naših ljudi«.

Na tome se temelji moralno-politička snaga, jedinstvo i monolitnost sistema jugoslovenske narodne odbrane. To je od ogromnog značaja i, kako drug Tito ukazuje, »jedini spas u... jednom savremenom ratu...⁵ gde narod ne sme da gubi vjeru u svoje sposobnosti već da bude monolitan (podvukao A. K.) a svaki vojnika da bude sposoban da se sam snađe na svakom mjestu.

Iz ovog proizilaze i određene obaveze za sve organe i organizacije koji rade na izgradnji i usavršavanju sistema narodne odbrane. Razvijanje naše vojne veštine mora, imajući u vidu prirodu specifičnosti odbrambenog sistema i njegovih organizacija, na odgovarajući način da reflektuje i društvene osnove svoje moralne snage. Tako će se najsigurnije izvršiti obaveza koju je drug Tito, govoreći o koncepciji odbrane u savremenim uslovima, stavio u zadatak svim odgovornim organima i organizacijama naše zajednice:

»Zato, ako danas-sutra i to bude trebalo, a ja vjerujem da do toga neće doći, morate i vi biti sposobni da iskoristite sve mogućnosti odbrane koje nam i u takvom ratu pruža naša zemlja svojim geografskim položajem i svojom moralno-političkom snagom.«⁶ (Podvukao A. K.)

⁵ Tito — povodom 20-godišnjice JNA.

⁶ Tito: »Vojna djela«, VIZ. Vojno delo, knj. III, str. 183.

